

**OPENING ADDRESSES, CONTRIBUTIONS
AND BIBLIOGRAPHY**

OF THE NEW MEMBERS OF THE MACEDONIAN
ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

XII

SKOPJE, 1997

**ПРИСТАПНИ ПРЕДАВАЊА, ПРИЛОЗИ
И БИБЛИОГРАФИЈА**

НА НОВИТЕ ЧЛЕНОВИ НА МАКЕДОНСКАТА
АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ

XII

СКОПЈЕ, 1997

Проф. Викѝтор Фридман е роден на 18 октѝомври 1949 година во Чикаго, во државиѝта Илиноис, САД. Стѝудирал славистѝка на Универзитетѝтој во Чикаго, каде иѝто и дипломирал во 1971 година кај проф. Збигњев Голомв. Во 1975 година докторирал со одличен успех на тема „Грамаѝничкиѝте категориѝ на македонскиѝот индикатив“. Веднаш по одбраната на докторската дисертација иѝој е избран за доцент на Чикашкиѝот универзитет (1975–1979), поѝтоа за вонреден професор (1979–1984), а од 1984 година е редовен професор по славистѝка и балканистѝка на Универзитетѝтој во Чарлс Хил, Северна Каролина, САД, каде иѝто бил и шеф на Одделениѝто за славистѝка и балканистѝка (1987–1993). Од есениѝта 1993 година работи како професор по славистѝка и балканистѝка на својѝот маѝичен универзитет во Чикаго.

Проф. Фридман е еден од најпознатѝите и најакѝивниѝте американски лингвисти на неговата генерација со славистѝчка и балканистѝчка ориентација. Во својата научноистражувачка работа посебно внимание посветува на изучувањето на словенско-балканскиѝте и пошироко на балканскиѝте јазици, а посебно на македонскиѝот јазик во иѝој контексти.

ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ И БУГАРСКИОТ ЈАЗИК ВО БАЛКАНСКИ КОНТЕКСТ*

Го посветувам ова мое пристапно предавање во Македонската академија на науките и уметностите на 75-тата годишнина на мојот драг пријател, ментор и колега – акад. Божидар Видоски

Би сакал да го почнам ова мое пристапно предавање со израз на благодарност кон моите драги, почитувани и непржални ментори Збигњев Голомб и Блаже Конески, како и кон мојот драг и почитуван ментор Божо Видоски. Благодарјејќи им на нивното несебично, колегијално и пријателско менторство низ годините, покрај помошта и соработката на сите мои колеги и пријатели во Македонија, настапувам овде денеска.

За местото на македонскиот јазик во балканската средина напишани се многу трудови од кои овде може да ги споменеме трудовите на Конески (1965), Конески, Видоски и Јашар-Настева (1968), Голомб (1960) и Голомб (1970). За диференцијацијата на македонскиот и бугарскиот јазик Блаже Конески има пишувано веќе во 1948 г. Таква тема во врска со одделни граматички прашања третирав во својата книга (Friedman 1977: 114–135), како и во својот нацрт на македонската граматика (Friedman 1993a) и во некои статии (Friedman 1985b, 1986, 1994; Фридман 1991a). Можеме тука да ја споменеме и статијата на Крамер (1987/88). Во најново време се појавуваат статиите од Видоски (Vidoeski 1995) и Усикова (Usikova 1995). Овде сакам да ги спојам овие две теми, т.е. процесот на диференцијацијата на македонскиот и за бугарскиот јазик во балканскиот јазичен контекст. Како ги земам како основни двата литературни јазици, кои се формирани околу нивните односни дијалектни бази. Во ова истражување нема да ги земам во предвид извесните социолингвистички фактори кои доведоа до формирањето на двата балканословенски литературни јазици. Тие се третирали во други трудови (на пр. Фридман 1975, 1985a; Ланг 1984, 1986, в. исто така Димитровски, Конески и Стаматовски 1978). Овде сакам да

* Research for this publication was supported in part by a grant from the International Researches and Exchanges Board, with funds provided by the National Endowment for the Humanities. Neither of these organizations is responsible for the views expressed.

разгледам некои структурни особини кои истовремено ги разликуваат двата јазика на синхронниот план и укажуваат на дијахроните процеси кои доведоа до овие разлики во текот на развитокот на балканскиот јазичен сојуз.

Во историјата на балканската лингвистика, јазичните појави најмногу се разгледуваа во рамките на традиционалните полиња на граматичкото истражување, т.е. фонологијата, морфологијата, семантиката и синтаксата. Сепак, има и релативно нови пристапи кон општиот проблем на изучувањето на јазикот кои можат да ни помогнат во нашето истражување. Овде мислам на анализата на дискурсот или прагматиката, која почнува да се појавува и во споредбени балканистички студии (Тополињска 1992, в. исто така Јокојама 1994), и има можност значително да ги осветли не само процесите на балканската конвергенција туку и на балканската дивергенција. Кога ги земаме во предвид македонскиот и бугарскиот јазик, конвергенцијата се движи во насоката на македонскиот јазик со неговите соседни несловенски јазици, додека дивергенцијата е токму разликата меѓу македонскиот и бугарскиот јазик, поаѓајќи од наклоноста на македонскиот јазик за посилено изразување на некои иновации. Во ова предавање терминот „прагматика“ го разбираам како изучување на тие црти во јазикот кои се факултативни и барање на мотивации за изборите на говорителот. Од оваа гледна точка, прагматиката & се спротивставува на граматиката како таква, со тоа што правилата на граматиката се задолжителни додека изборите на прагматиката се определени од контекстот на кажуваното и желбите на говорителот. Така, на пример, во македонскиот јазик согласувањето по род или облиците на вокативните форми се граматички, додека употребата на вокативните форми, затоа што не се задолжителни, треба да се опишуваат од прагматичка гледна точка.

И така доаѓаме до разликата меѓу развитокот на граматикализацијата и употребата на прагматични средства. Овие процеси можат да одат по две насоки, т.е. од прагматично средство до граматички правила или обратно. Така, на пример, развојот на современите определени членови во балканословенските јазици почнал во старо- или општословенскиот период како постпозиција на демонстративните заменки за фокусот или тодикализацијата, која со време на балканската почва се граматикализира како категоријата определеност. Од друга страна, општословенскиот вокативен падеж, којшто во стариот период беше потполно интегрирана во именскиот флексивен систем, сега во македонскиот (и делумно во бугарскиот) се употребува само со извесни афективни значења, т.е. премина од граматички знак во прагматична функција. Кога ги споредуваме различните појави кои се врзани со овие две насоки на промени во македонскиот и во бугарскиот јазик ќе видиме дека честопати македонскиот јазик ќе оди кон потполна граматикализација или кон основни системски промени додека бугарскиот јазик или останува на нивото на прагматиката или оди во друга насока на граматикализација. Тоа се гледа во примерите на удвојување на објектот, како и во разни глаголски категории, кои ќе ги разгледаме подоцна.

Има цел ред граматикализирани разлики каде што патот до разликата требаше да се развива преку прагматиката. Такви се, на пример, граматикализирани синтаксички и фоно-синтаксички појави што ги разликуваат двата балканословенски јазика, со тоа што македонскиот е поблизок до неговите соседни несловенски балкански јазици, т.е. албански, влашки и грчки, имено поместувањето на клитики пред глаголот и појавата на третосложниот акцент. Овие две појави можеме да ги споиме. Во грчкиот и влашкиот постојат правила според кои акцентот не може да паѓа подалеку од третиот слог од крајот на зборот, додека во албанскиот јазик склоноста на акцентот да паѓа на последниот слог на основата доведува до фактичко ограничување на акцентот на последните три слогови.¹ Оваа балканска тенденција, акцентот да не може да се помести понапред од третиот слог, најверојатно дала поттик за поместување на неакцентирани зборови од крајот или од втората позиција на глаголската фраза (според законот на Вакернагел) кон почетокот.² Покрај тоа можеме да забележиме дека со оваа појава, како и со други кои ќе ги анализираме после, зацврстувањето станува сè појакно кога одиме кон југ и кон запад. Така, на пример, местото на акцентот станува сè поограничено. Доколку поместувањето на акцентот и на клитиките требаше да биде по пат на варијација во извесно време, можеме да претположиме еден период кога двата система конкурирале преку прагматични нијанси. И денеска во литературниот бугарски јазик гледаме конкурирање на местото на акцентот во одделни зборови (програма), додека во македонскиот имаме граматичко решение.

Сега би сакал да го свртам нашето внимание кон двете појави што ги спомнав порано и кои се поизразити на балкански план, имено: удвојувањето на објектот и некои појави врзани со извесни глаголски категории, имено „статус“ и „резултативност“. Синхроната и дијахроната дистрибуција на тие појави изразува тенденција прагматичните особини да бидат граматикализирани токму таму каде што јазичниот контакт е најсложен и најинтензивен. Од тоа произлегува заклучокот дека усвојувањето на прагматични јазични црти може да служи како влез (појдовна точка) за структурни промени.

Во својата докторска дисертација, Лифгрен (Leafgren 1992; сп. Guentchéva 1994) докажа дека во бугарскиот јазик факторот што ја определува употребата на удвосниот објект е прагматичната црта „топикализација“,

¹ Единствените исклучоци се ретките случаи на неакцентирани зборообразувачки афиксии на пр. од *šeh* 'скрие' добиваме партиципната форма *šehur* 'скриен', од која со неакцентираниот афикс -*azi* се изведува: *šehurazi* 'скришум'.

² Има и друго решение, коешто го наоѓаме во грчкиот јазик како и во некои бугарски и македонски говори, имено двојно акцентирање. И оваа појава има ареален карактер, но бидејќи не е присутна во литературните балканословенски јазици и покрај тоа сè уште не е доволно истражувана (в. Александер 199-), овде ќе ја спомнеме само патем.

т.е. свртување на вниманието на слушателот кон објектот, додека обично (но не секогаш) тоа се свртува кон субјектот. Топикализацијата честопати се совпаѓа со такви појави какви што се определеноста и објектниот редослед на зборовите, но тие појави не се одлучувачки за удвојувањето. Лифгрен докажа дека само во 2–3% од можните контексти се врши удвојување на објектот во бугарскиот јазик. Исто така, од неговите податоци станува јасно дека во бугарскиот литературен јазик на удвојувањето на објектот се гледа како на појава покарактеристична за разговорниот јазик и речиси никогаш не се среќава во научната литература. Можеме да претпоставиме дека тоа ограничување постои благодарјќи на северноисточната дијалектна база на бугарскиот литературен јазик или е, пак, последица на еден свесен стремеж кон избегнување на една карактеристика на разговорниот стил. Значи, се работи за една појава со прагматична мотивација и стилистички нијанси.

Во македонскиот и во албанскиот литературен јазик, како и во влашкиот, удвојувањето на некои објекти, главно определени но исто така и неопределени, специфични или индиректни, е сосема граматикализирана појава. Треба да се признае дека понекогаш има извесни неоследности во удвојувањето, како што докажуваа Угринова-Скаловска (1960–61), Црвенковска (1986) и Минова-Гуркова (1994: 196–200), за македонскиот јазик, и Фидлер и Бухолц (Buchholz and Fiedler 1987: 445–46) за албанскиот (в. Golab 1984: 53 за влашкиот). Покрај тоа, се забележува извесно отстапување од удвојувањето во источномакедонските говори, додека во албанскиот јазик удвојувањето се среќава во контексти каде што не е дозволено или очекувано во македонскиот, на пр. во идиоми и во зависни реченици со глаголи на мислење и согледување/перцепција. На пр. албанскиот Ia hiri kalit буквално ‘му-го јавна [на] коњот’, т.е. ‘го јавна коњот’, или E dija se do të vonohet спроти македонското ‘Го знаев дека ќе задоцни’.

И така, во врска со удвојувањето на објектот, доаѓаме до една франпантна разлика меѓу однесувањето на бугарскиот јазик, од една страна, и македонскиот, албанскиот и влашкиот јазик, од друга страна. Додека во бугарскиот јазик – како и во грчкиот и романскиот – удвојувањето е скоро секогаш факултативно, и со тоа прагматички определувано, а истовремено и карактеристично за разговорниот стил, во македонскиот, албанскиот и влашкиот јазик удвојувањето е граматикализирано, т.е. задолжително барем во повеќе контексти, и сосема обратно во однос на бугарскиот јазик испуштањето на клитиката е нешто ретко и очигледно прагматички условено. На тоа можеме да додадеме дека во албанскиот јазик, изгледа, граматикализацијата е понапредната; ја наоѓаме и во некои независни реченици како предизвикана од зависните и во извесни идиоми.

Да се свртиме сега кон глаголските парадигми и конструкции. Може да се каже дека во глаголските системи на балканските словенски литературни јазици и дијалекти, како и во албанскиот јазик со неговите дијалекти (и во извесни балканоромански дијалекти), најзначајната иновација

е појавата на граматикализираното изразување на степенот до кој говорителот го потврдува тоа што го кажува. Во балканословенската граматичка традиција ова спротивставување се опишува како прекажаност/осведоченост, а во албанската како адмиративност.³ Сврзано со таа иновација, во македонскиот и во бугарскиот јазик е чувањето на резултативноста и нејзиното раширување во нови конструкции или парадигми. Во албанскиот јазик се работи за преобразувањето на варијацијата во резултативната конструкција во една нова серија парадигми маркирани за непотврдување, односно статус (т.е., на пр. ka qenë ~ qenë ka > ka qenë спроти qenka). Во извесни влашки дијалекти се наоѓа сличен процес како и во албанскиот (на пр. мегленороманскиот am fost и fost-âm; в. Atanasov 1984, 1990: 220).

Во традиционалните граматички описи на бугарскиот литературен јазик, прекажаноста се третира како посебна категорија изразена во посебни парадигми коишто од дијахрона гледна точка потекнуваат од минатото неопределено време, т.е. од стариот резултативен перфект. Навистина, таканаречените дубитативни форми од типот ‘бил чел/бил четял’ во бугарскиот јазик, како и македонскиот перфект од типот ‘имал дојдено’, всушност претставуваат слични но независни иновации врзани со граматикализацијата на категоријата ‘статус’, затоа што такви форми се развивале во времето кога глаголската л-форма (или резултативен партицип) всек се врзала со поимот ‘непотврдување’. Сепак, во самиот стар перфект такви нијанси се соопштуваат не поради граматикализацијата туку преку прагматиката, т.е. доаѓаат од контекстот.

Така, на пример, за бугарскиот јазик, врз основа на примерите каде што помошниот глагол слободно се испушта или се појавува во истата реченица или во истиот текст за истите настани или категории настани, докажав дека тука се работи не за посебни парадигми, туку за факултативно испуштање на помошниот глагол во трето лице минато неопределено време (Friedman 1980). Во својот труд за истиот проблем Филдер (Fielder 1990) докажува дека при испуштањето на помошниот глагол во трето лице минато неопределено време се работи за еден прагматичен услов, имсно врзаноста на раскажувачот со текстот или спротивставувањето – преден план/задан план, со тоа што испуштањето сигнализира преден план, на пр: Веднџ е *иџиувал* от Бургас надолу, кџм границата – село факија – и *иџиувал* тој... (Roih 1979: 177–79), каде што првата употреба е *иџиувал* ја поставува сцената, т.е. заден план, а втората *иџиувал* го продолжува приказот, т.е. дејството го поставува во преден план.

Во македонскиот литературен јазик, како и во централнозападните дијалекти врз кои тој се базира (а за разлика од некои од источните говори), помошниот глагол во трето лице минато неопределено време е секогаш испуштен и така може да се каже дека појавата е потполно

³ За споредувањето на овие појави со турските в. Friedman 1978, 1981.

граматикализирана. Но, од друга страна, новите резултативни перфектни форми со глаголската придавка и помошниот глагол „има“ (од типот „има дојдено“) се потполно граматикализирани токму во тие говори каде што помошниот глагол „сум“ е секогаш отсутен во трето лице минато неопределено време. Покрај тоа, колку повеќе е ограничено минато неопределено време, толку повеќе се употребува новиот перфект. Така, на пр., во охридскиот говор, минатото неопределено време е строго ограничено во контексти на непотврдување, а во корчанскиот и костурскиот *л*-формата се среќава само во некои адмиративни или дубитативни изрази, а новиот перфект речиси секаде го заменува стариот. Континуитетот на новиот *има*-перфект продолжува преку Егејска Македонија до бугарските дијалекти на беломорска и одринска Тракија (в. Фридман 1991б).

Од друга страна, во бугарскиот литературен јазик се среќаваат примери како што се „Имам писана статия по този въпрос“ или дури „Имам писано по този въпрос“. Но овие бугарски појави се отворени синтагми кои не создаваат парадигми, имајќи предвид дека партиципот треба да се согласува со родот на објектот, освен во случај на отсуство на изразен објект. Бугарските конструкции со глаголот „има“ се среќаваат само со силно резултативен израз на жив субјект во преодна реченица, додека соодветната македонска парадигма изразува општа резултативност. Значи, објаснението на употребата на „има“ конструкциите во бугарскиот јазик треба да се бара во прагматиката, додека во македонскиот јазик парадигмите со „има“ се потполно граматикализирани.

Во албанскиот јазик, пак, имаме посилен израз на граматикализацијата на непотврдување со тоа што од инвертираниот перфект, типот *ka qepë > qep-ka*, израснаа цел ред парадигми (сегашно време, имперфект, перфект, плусквамперфект), строго ограничени до значењата на неповторување. Значи тие факултативни значења на непотврдување во стариот словенски перфект – освен во најјугозападните говори на македонскиот јазик, каде што тој перфект пак се ограничува до непотврдување – станува основа на еден ред на парадигми кои се потполно граматикализирани во албанскиот јазик.

Како што забележа за прв пат Петар Атанасов во 1984 г., во мегленороманскиот свртениот перфект исто така се употребува токму за непотврдување, но досега такво нешто не било забележано за ароманскиот. Меѓутоа, во моето теренско истражување на влашкиот говор од власите-фаршароти од Горна Белица (Beala di sus), Струшко, со помошта на Марјан Марковиќ, научен соработник во МАНУ, откривме адмиративни формации со партиципна форма и честица -ка, очигледно позајмена од албанската адмиративна морфема на трето лице еднина (најчесто употребувана), кои биле протолкувани како знак на адмиративност, на пр. *Mi l'oi di minti: „A be toga tini fuskã avut om!“* – Се шашардисав: „А бе сега ти си бил богат човек!“.

Така, имаме континуитет од бугарскиот со прагматичната опозиција резултативен перфект/непотврдено минато, преку македонскиот (и можеби

тука мегленороманскиот) со граматикализиран резултативен перфект но прагматично минато, до албанскиот (и југозападномакедонскиот) со граматикализиран резултативен перфект со граматикализирано непотврдено минато, а на крај во некои влашки говори, како што е фаршеротскиот говор на Горна Белица, стигнуваме до еден јасно позајмен сигнал на непотврдување.

Би требало тука патем да истакнеме дека, иако честопати една појава којашто е прагматички условна во бугарскиот јазик наоѓа граматички израз во македонскиот, сепак, исто така, се среќава диференцијација со обратен правец. На пример, додека во македонскиот јазик разликата меѓу субјектните и објектните форми на некои лични имиња од машки род и зборовите *човек, Бог, ѝавол, Госѝод*, која се среќава во западните говори, е факултативна и со тоа прагматична, во бугарскиот литературен јазик секундарно е создадена граматикализирана разлика: номинатив/не-номинатив, изразена преку двете форми на членот за машки род еднина: формата -ѝт/-јѝ за номинатив, -а/-ја за таканаречниот индиректен падеж. На еден сличен начин, употребата на таканаречената бројна форма во македонскиот јазик е многу поограничена од нејзината употреба во бугарскиот. Во македонскиот јазик бројната форма со -а, на пример *дѝва женски гласа*“, се употребува скоро исклучиво или со бројот *дѝва*“ или со одделни често квантификувани (измерени) именки како *ден*“ или *денар*“. Употребата на таквата форма е факултативна до таков степен што може да се смета како прагматична, а не граматичка во македонскиот јазик, за разлика од бугарскиот, каде што овој развиток е граматикализиран.

Кога разгледуваме други појави врзани со глаголот во балканословенските јазици, можеме да забележиме дека во рестрикциите на глаголскиот вид (загубата на аорист од несвршен вид, ограничувањето на употребата на свршено сегашно време и свршен имперфект до потчинети или модални реченици) и анализмот на глаголските честици (македонското *ќе* спрема бугарското *ѝа, ѝеѝ, ѝѝа, ѝеѝе*; македонското *би* спрема бугарското *бѝх, бѝхе*, итн.), македонскиот јазик покажува извесно упростување во споредба со бугарскиот. Од друга страна, развитокот на минатиот пасивен партицип во глаголска придавка (типот *дојден*) за сметка на глаголската *л*-форма претставува едно специфично раширување. Воопшто се чини дека во македонскиот јазик има посилна тенденција кон граматикализирани промени во глаголскиот систем, додека во бугарскиот такви појави повеќе се среќаваат во именскиот систем. Тоа се гледа не само во развитокот на односните глаголски категории туку и на синтаксичко ниво во граматикализацијата на удвојувањето на објектот, доколку таква појава е врзана со глаголската дијатеза, т.е. односот на именката со глаголот, а не со именката како таква (в. Лопашов 1978: 106–13, Минова-Ѓуркова 1994: 189–90).

Со сето тоа што го покажавме во врска со односот на прагматиката кон граматиката во еден балкански контекст сакаме да го предложиме

следново. Местото на некои балканизми во системите на односните јазици може да се опише како еден континуитет од прагматички до граматикализирани појави. Во статијата на Конески, Видоески и Јашар-Настева (1968) се гледа дека сите најважни иновации доаѓаат до најсилен израз во југозападната зона, каде што јазичниот контакт е најсложен и најсилен со: албанскиот, влашкиот, грчкиот, како и со турскиот јазик. Граматикализацијата на прагматични појави во македонскиот јазик го сугерира фактот дека таканаречените функции во текстот не само што можат да се заемаат од еден јазик во друг, туку дури и служат како појдовни точки за структурни промени во јазикот (в. Prince 1988, Mithun 1992). Значи изгледа дека граматикализацијата на наративните функции најчесто се појавува таму каде што јазичниот контакт е најсложен, каде што жителите со различни мајчини јазици се обидуваат да комуницираат поефикасно.

Македонскиот и бугарскиот јазик се деца на истиот јужнословенски родител, како што се норвешкиот и шведскиот јазик деца на истиот северногермански родител. Како и во секоја јазична диференцијација, и на Балканот разни фактори се одговорни за различен развото, а овде изгледа дека меѓусебни дејства меѓу прагматиката и граматикализацијата беа особено важни за диференцијацијата на македонскиот и бугарскиот јазик. Тоа што е особено интересно кога ги разгледуваме разликите на двата јазика е фактот дека македонскиот јазик сведочи за еден долг период на многу сложен јазичен контакт и сожителство. Од гледна точка на дијалектните зони има цел ред транзиции во врска со одделни појави, а важното овде е кристализацијата на најкарактеристичните разлики меѓу македонскиот и бугарскиот јазик токму во оваа зона веќе предвидена пред повеќе од деведесет години од Крсте П. Мисирков, како извор за основата на литературниот македонски јазик.

ЛИТЕРАТУРА

- Alexander, Ronelle. 1989–90. „The Balkan Nature of Macedonian Stress Phenomena“. *Makedonski jazik* Vol. 40/41.
- Alexander, Ronelle. Forthcoming. „The Balkanization of Wackemagel's Law“. In: *Proceedings of the Eighth Balkan-South Slavic Linguistics Conference* (1994).
- Atanasov, P. 1984. „Meglenoromâna.“ *Tratat de dialectologie româneasca*. 476–550. Craiova.
- Atanasov, P. 1990. *Le mégléno-roumain de nos jours*. Hamburg: Buske.
- Buchholz, Oda and Wilfried Fiedler. 1987. *Albanische Grammatik*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Fiedler, G. 1990. *The Bulgarian Evidential: A Pragmatically Determined Category?*, Third International Pragmatics Conference, Barcelona (paper).
- Friedman, Victor A. 1975. Macedonian Language and Nationalism During the Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *Balkanistica*, Vol. 2, 1975. 83–98. Reprinted in *Macedonian Review* Vol. 16 No. 3, 1986. 280–292.
- Friedman, Victor A. 1977. *The Grammatical Categories of the Macedonian Indicative*. Columbus: Slavica.
- Friedman, Victor A. 1978. On the Semantic and Morphological Influence of Turkish on Balkan Slavic. *Papers from the Fourteenth Regional Meeting: Chicago Linguistic Society*. Chicago: Chicago Linguistic Society. 1978. 108–18.
- Friedman, Victor A. 1980. Reportedness in Bulgarian: Category or Stylistic Variant? *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* 25/26. 149–63.
- Friedman, Victor A. 1981. Admirativity and Confirmativity. *Zeitschrift für Balkanologie*. Vol. 17, No. 1, 1981. 12–28.
- Friedman, Victor A. 1985a. The Sociolinguistics of Literary Macedonian. *International Journal of the Sociology of Language*, Vol. 52, 1985. 31–57. Charakterystyka socjolingwistyczna współczesnego literackiego języka macedońskiego. *Socjolingwistyka* 12/13. Kraków: Polish Academy of Sciences. 1993. 183–197.
- Friedman, Victor A. 1985b. Aspectual Usage in Russian, Macedonian, and Bulgarian. In: *The Scope of Slavic Aspect (UCLA Slavic Studies 12)*, ed. by Michael Flier and Alan Timberlake. Columbus: Slavica. 1985. 234–46.
- Friedman, Victor A. 1986. Evidentiality in the Balkans: Macedonian, Bulgarian, and Albanian. in *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, ed. by Johanna Nichols and Wallace Chafe. (Vol. 20 in the series *Advances in Discourse Processes*.) Norwood, NJ: Ablex. 1986. 168–87.
- Friedman, Victor A. 1993a. Macedonian. *The Slavonic Languages*. ed. by B. Comrie and G. Corbett. London: Routledge. 1993. 249–305.
- Friedman, Victor A. 1993b. The Loss of the Imperfective Aorist in Macedonian: Structural Significance and Balkan Context. *American Contributions to the Eleventh International Congress of Slavists*. Robert A. MacGuire and Alan Timberlake, eds. Columbus: Slavica. 285–302.
- Friedman, Victor A. 1994. Variation and Grammaticalization in the Development of Balkanisms. *CLS 30 Papers from the 30th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, Volume 2: The Parasession on Variation in Linguistic Theory*. Chicago: Chicago Linguistic Society. 1994. 101–115.
- Golab, Zbigniew. 1960. The Influence of Turkish upon the Macedonian Slavonic Dialects. *Folia Orientalia* 1. 26–45. Cracow: Polska Akademia Nauk.
- Golab, Zbigniew. 1984. *The Arumanian Dialect of Krusevo in the SR Macedonia, SFR Yugoslavia*. Skopje: MANU.
- Guentchéva, Zlatka. 1994. *Thématisation de l'objet en Bulgare*. Bern: Peter Lang.
- Koneski, Blaže, Božo Vidoeski, and Olivera Jašar-Nasteva. 1968. Distribution des balkanisms en macédonien. *Actes du premier congrès international des études balkaniques et sud-est européennes*, vol. 6, ed. by I. Gălăbov, V. Georgiev, and J. Zaimov, 517–546. Sofia: Bălgarska Akademiya na Naukite.
- Kramer, Christina E. 1987/88. Towards a Comparison of Conditionals in Bulgarian, Macedonian, and Albanian. *Makedonski jazik* 38/39. 263–70.

23. Leafgren, J. 1992. *Object Reduplication and Topicality in Bulgarian*, U. of Virginia (Ph.D. dissertation).
24. Lunt, Horace. 1984. Some Sociolinguistic Aspects of Macedonian and Bulgarian. In: *Language and Literary Theory* (Papers in Slavic Philology, 5), ed. by Benjamin Stolz et al., 83–127. Ann Arbor: University of Michigan.
25. Lunt, Horace. 1986. On Macedonian Language and Nationalism. *Slavic Review* 45, 4. 729–34.
26. Mithun, Marianne. 1992. The Substratum in Grammar and Discourse. In: *Language Contact: Theoretical and Empirical Studies*, ed. by Ernst Hakon Jahr, 103–115. Berlin: Mouton de Gruyter.
27. Prince, E. 1988. „On Pragmatic Change: The Borrowing of Discourse Functions.“ *Journal of Pragmatics* 12. 505–518.
28. Roth, Juliana. 1979. *Die indirekten Erlebnisformen im Bulgarischen: Eine Untersuchung zu ihrem Gebrauch in der Umgangssprache*. (Slavistische Beiträge 130). Munich: Otto Sagner.
29. Usikova, Rina P. 1995. Towards a Contrastive analysis of the Balkan Slavic Languages: Macedonian and Bulgarian. *Balkan Forum* 3, 1 (10). 289–312.
30. Vidoeski Božidar. 1995. On Two New Theories of the Macedonian Language. *Balkan Forum* 3, 1 (10). 279–87.
31. Yokoyama, Olga T. 1994. Reflections: Slavic Linguistics as a Discipline and an Occupation in the United States. *Journal of Slavic Linguistics*, 2, 2. 186–200.
32. Димитровски Тодор, Блаже Конески и Трајко Стаматоски. 1978. *За македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик.
33. Голомб, Зб. 1958. Неколку белешки врз историјата на македонскиот јазик. *Македонски јазик* 9. 1–15.
34. Голомб, Зб. 1970. За ‘механизмот’ на словенско-романските односи на Балканскиот Полуостров. *Македонски јазик* 21. 5–18.
35. Конески, Блаже. 1965. *Историја на македонскиот јазик*. Скопје: Кочо Рацин.
36. Конески, Блаже. 1948. *По повод најновиот напад на нашиот јазик*. Скопје: Земски одбор на народниот фронт на Македонија.
37. Лопашов, Ју. А. 1978. *Меситоименные повторы действения в балканских языках*. Ленинград: Наука.
38. Миндак, Јоланта. 1987/88. Морфосинтаксичко Западномакедонски-албански паралели. *Македонски јазик* 38/39. 151–63.
39. Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1994. *Синтакс на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Радинг.
40. Тополинска, З. 1992. За прагматичната и семантичката мотивација на морфосинтаксички балканизми. *Прилози: Одделение за лингвистика и литературна наука – Македонска академија на науките и уметностите* 1991. 16, 1. 119–27.
41. Угринова-Скаловска, Р. 1960–61. Две стилски особености во нашиот говорен јазик. *Македонски јазик* 11–12. 105–111.
42. Фридман, Виктор А. 1991а. *Дијалектна основа, варијација и кодификацијата на балканските литературни јазици: албански, бугарски, македонски, ромски*. XVII Научна дискусија: Семинар за македонски јазик литература и култура. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“, 17–24.
43. Фридман, Виктор А. 1991б. Глаголските категории, морфолошките парадигми и определувањето на изгласите на македонската јазична територија... *Studia Linguistica Polono-Jugoslavica*. 6. 33–40.
44. Црвенкова, Емилија. 1986. Некои забелешки во врска со (не)удвојувањето на индиректниот објект. *Литературен збор* 33, 4. 99–10.